

UNIVERSITAT DE BARCELONA

Departament de Fisiologia
Facultat de Farmàcia

**ADAPTACIONS DEL CÒLON DE RATA
AL CONTINGUT EN SODI DE LA DIETA:
PAPER DEL SISTEMA
RENINA-ANGIOTENSINA-ALDOSTERONA
I DE LA VASOPRESSINA**

**ESTHER CRISTIÀ CIVIT
2006**

UNIVERSITAT DE BARCELONA

Departament de Fisiologia
Facultat de Farmàcia

Programa de doctorat: Medicaments, Alimentació i Salut
Bienni 2002-2004

**ADAPTACIONS DEL CÒLON DE RATA
AL CONTINGUT EN SODI DE LA DIETA:
PAPER DEL SISTEMA
RENINA-ANGIOTENSINA-ALDOSTERONA
I DE LA VASOPRESSINA**

**Memòria presentada per Esther Cristià Civit per optar al títol
de doctor per la Universitat de Barcelona**

Signatura del Director:

Signatura de la doctoranda:

Dr. Miquel Moretó Pedragosa

Esther Cristià Civit

**ESTHER CRISTIÀ CIVIT
2006**

UNIVERSITAT DE BARCELONA

Departament de Fisiologia

Facultat de Farmàcia
Edifici B, 3a planta
08028 Barcelona

Tel. 93 402 45 05
Fax 93 403 59 01

En Miquel Moretó Pedragosa, Catedràtic de Fisiologia del Departament de Fisiologia (Farmàcia) de la Universitat de Barcelona,

INFORMA:

Que la memòria titulada "Adaptacions del còlon de rata al contingut en sodi de la dieta: paper del sistema renina-angiotensina-aldosterona i de la vasopressina" presentada per ESTHER CRISTIÀ CIVIT per optar al títol de Doctor per la Universitat de Barcelona ha estat realitzada sota la meva direcció al Departament de Fisiologia (Farmàcia) i, considerant-la conclosa, autoritzo la seva presentació per ser jutjada pel tribunal corresponent.

I per què així consti, signo la present a Barcelona, el dia 29 de juny de 2006.

Dr. Miquel Moretó Pedragosa

Aquest treball ha estat finançat pel projecte "*Mecanismo de acción de la aldosterona en la regulación de los transportadores intestinales de hexosas*", Programa Nacional de Promoción General del Conocimiento (BFI 2003-5124). El grup de recerca de Fisiologia i Nutrició Experimental rep un ajut de la Generalitat de Catalunya per potenciar els grups de recerca consolidats (2001SGR00142). L'Esther Cristià ha gaudit d'una beca de "*Formación de Profesorado Universitario*" (FPU) del Ministeri d'Educació i Cultura (MEC), durant el període 2002-2006. Aquesta tesi s'ha realitzat al Departament de Fisiologia de la Facultat de Farmàcia de la Universitat de Barcelona i, durant quatre mesos, al Physiology Department del King's College London gràcies a una beca d'estades breus del MEC.

QUAN FA UNS NOU ANYS A LA CLASSE DE Fisiologia Cel·lular de primer de Farmàcia una professora amb accent marcadament mallorquí ens va animar a descobrir el treball de laboratori als mesos d'estiu, ningú es podia imaginar que aquella proposta seria la meua porta d'entrada al departament de Fisiologia i que acabaria en una tesi doctoral. Pel camí queden dos treballs pràctics, una beca de col·laboració, un màster i quatre anys de tesi doctoral, amb una estada al King's College de Londres inclosa. Sou molts als que us he d'agrair la vostra ajuda durant aquests anys, a tots els qui dia a dia heu fet possible que aquesta tesi es fes realitat.

Miquel Moretó, gràcies per la teua excel·lent direcció. T'agraeixo que creguessis en mi i que em donessis l'oportunitat de formar part del teu projecte. Gràcies per la teua dedicació en tots els moments compartits en aquests últims anys, en projectes i experiments, en sessions de microscopi, hores de reunions i congressos. Gràcies pel teu tracte afable i el teu bon humor.

Richard Naftalin, it has been a privilege to know you and to join you in your research. You have always been there, also on Saturdays, to answer all my questions and doubts. Thank you for your hospitality in my stage in London, to show me the real English way of life and to try to understand my English. It has been a pleasure to work with you.

Joana Planas, gràcies a tu es va iniciar tot aquest viatge i em vaig introduir en el món de la investigació. Gràcies pels teus consells i la teua ajuda.

Conxita Amat, gràcies per estar sempre disposada a donar un cop de mà quan el temps t'ho ha permès, per les hores de microscopi i pels molts consells.

Debbie Baines, thank you for giving me the opportunity to work in your group, for your sympathy and hospitality, and for the incredible roast beef.

Anna Pérez, gràcies per la teua ajuda incondicional, pels mil consells per a cada tècnica, per l'exemple de professionalitat i de feina ben feta. Hem compartit feina, converses i il·lusions, i me n'emporto una amiga.

A tots els qui heu contribuït en algun moment en les meves investigacions us he d'agrair la vostra ajuda. A la Carme Villà per les múltiples determinacions en el teu temps lliure. A la Susanna Castel i a la Raquel Garcia, del servei de microscòpia confocal dels Serveis Científico-Tècnics, pel vostre assessorament i ajuda en l'obtenció d'imatges i, sobretot a la Raquel, la teua paciència en les nostres sessions maratonianes de dextrà i sodium red. A tots els qui formeu part de l'estabulari, Xavi Cañas, Teresa Rodrigo, Cristina, Carme, Pilar, Marta, Raquel, Luisa, a qui us he d'agrair la vostra ajuda en les innumerables hores que he compartit amb vosaltres. A la Marta i la Lluïsa, les meves "treballs dirigits", per ajudar-me en els experiments. Gracias a la doctora Maria Balda por proporcionarnos el anticuerpo de claudina. Thank you to Otsuka Pharmaceuticals Co, from Japan, for giving us the Tolvaptan.

Carlos, gracias por tu gran ayuda y dedicación en el diseño y maquetación de la tesis.

Maria Vicario, no crec que hagués pogut començar amb una professora millor, gràcies pel teu exemple, per tenir sempre temps pels demés, per omplir de bon humor el laboratori i tenir tanta paciència. Simplement, gràcies per ser com ets.

Diana, Vero, Lourdes i Vanesa, hem compartit mil dinars, converses, riures, sopars, viatges i balls. Gràcies per la vostra amistat, per ser còmplices dels bons i dels mals moments i per viure juntes aquesta època de la nostra vida.

Anna Vila, gràcies per l'any compartit, per la teua simpatia, bon humor i amistat.

Emília, Carles i Laia, encara ara, quan miro les fotografies del congrés a Guilford i de Londres, no puc evitar un somriure. Gràcies per la vostra ajuda i consells. Emília, gràcies pel teu bon humor i la teva alegria, fins i tot en els mals moments.

Ruth, Raquel i M.José, gràcies per compartir amb mi uns dies a Sevilla, per gaudir plegades del carro de cavalls, de les tapes i d'aquells xurros amb xocolata. A tu Raquel, t'he d'agrair especialment la teva ajuda amb el "papeleo" de la tesi, sempre disposada a dedicar-me una estona del teu temps.

Uri i Naxo, gràcies per omplir el laboratori de rialles i bons moments en aquest últim tram del recorregut.

Manel, Montse Mitjans, Montse Anclès, Francisco, Ana, Sílvia, Emma, Juan, Montse Miró, Sònia... A tots els membres del departament, a tots els incondicionals però també a tots aquells que heu anat formant-ne part durant un temps. Com a testimonis tenim les múltiples festes, amb les seves fotografies corresponents, els mil jocs i els bons moments compartits. Gràcies per tots els moments que hem compartit.

Mireia, aquests quatre anys de feina no haurien estat iguals sense els nostres dinars i "cafès" de deu minuts, sense les converses i els consells de tantes tardes. Cristina, moltes gràcies pels ànims i per tots els dies que ens has baixat a veure tot i la distància. Gràcies a les dues per la vostra amistat, per recordar vells temps de la facultat, per confiar sempre en mi.

Anna Bach, una de les millors coses de tots aquests anys ha estat conèixer i poder compartir tants moments inoblidables. Gràcies per la teva amistat i la teva ajuda i, t'he de confessar que no em faria res que realment fóssim germanes.

Pares, Pere, Marta, Gemma i també tu Xavi, gràcies per ser com sou, per viure una vida junts, per les estones caòtiques i divertides, perquè sempre hi ha alguna cosa a dir, a comentar, a celebrar. Gràcies perquè sempre ens tindrem els uns als altres. I avis, gràcies per la vostra comprensió i la vostra estima.

A tu, Víctor, gràcies per tot, per ser sempre al meu costat, per la teva ajuda i el teu amor. Perquè sempre has cregut en mi, m'has donat suport i m'has incentivat a tirar endavant, creient en aquest projecte, a vegades, més fins i tot que jo mateixa.

A tots vosaltres... Gràcies.

*Als meus pares i germans i al Víctor.
Sense vosaltres, els meus,
res hauria estat possible.*

Abreviatures / Abbreviations.....	III
OBJECTIUS / AIMS	1
INTRODUCCIÓ / INTRODUCTION	5
FISIOLOGIA INTESTINAL	7
FUNCIÓ ABSORTIVA	7
Epiteli intestinal.....	7
Miofibroblasts intestinals.....	8
Absorció d'electròlits i d'aigua.....	9
Absorció d'electròlits	9
Absorció d'aigua.....	11
Propietats elèctriques intestinals	12
FUNCIÓ DE BARRERA	13
Permeabilitat intestinal	13
Defensa intestinal mucosal	15
SISTEMA RENINA-ANGIOTENSINA-ALDOSTERONA.....	16
ANGIOTENSINA II	17
Receptors d'angiotensina II.....	17
Accions de l'angiotensina II.....	18
ALDOSTERONA	19
Receptors d'angiotensina II.....	20
Accions de l'aldosterona	21
VASOPRESSINA	22
Receptors de vasopressina	23
Accions de la vasopressina	24
EFECTE DEL CONTINGUT EN SODI DE LA DIETA EN EL CÒLON	25
METODOLOGIES / METHODS.....	27
ANIMALS D'EXPERIMENTACIÓ	29
DIETES	29
DISSENY EXPERIMENTAL.....	29
Model d'activació del RAAS.....	29
Model d'administració d'angiotensina II i d'aldosterona	30
Model de deshidratació amb activació del RAAS	30
Model d'administració de vasopressina.....	31
PROTOCOL EXPERIMENTAL	31
Adrenalectomia	31
Administració hormonal	31
Obtenció i tractament de les mostres.....	31
DETERMINACIONS EN PLASMA I ORINA.....	32
Determinació de l'osmolalitat	32
Determinació d'ions	32
Determinació hormonal	32
RIA aldosterona	33
RIA angiotensina II i vasopressina.....	33
ELECTROFISIOLOGIA	34
Medis	34
Procediment.....	34
DETERMINACIÓ DE Na ⁺ A LA ZONA PERICRIPTAL.....	35

Medis	35
Preparació reactiu	35
Procediment.....	35
PERMEABILITAT AL DEXTRÀ	36
Medis	36
Procediment.....	36
IMMUNOHISTOQUÍMICA	37
Medis	37
Fixació de les mostres	37
Procediment del marcatge.....	38
MICROSCÒPIA CONFOCAL	38
Obtenció de les imatges.....	38
Anàlisi de les imatges.....	39
Estimació de la concentració de Na ⁺ pericriptal.....	39
Estimació de la fluorescència de FITC-dextrà	39
Estimació de la fluorescència en els marcatges.....	40
ANÀLISI ESTADÍSTICA	40
ARTICLES / PAPERS	41
Paper de l'aldosterona i de l'angiotensina II en la permeabilitat	43
Resum article 1	47
Article 1	49
Paper de l'aldosterona i de l'angiotensina II en la fibrosi pericriptal	59
Resum article 2	63
Article 2	65
MANUSCRIT / MANUSCRIPT	73
Paper de la Vasopressina en el còlon distal.....	75
Resum manuscrit.....	79
Manuscrit	81
RESULTATS I DISCUSSIÓ / RESULTS & DISCUSSION.....	93
CONCLUSIONS / CONCLUSIONS.....	103
BIBLIOGRAFIA / REFERENCES	107
ANNEX / ANNEXE.....	127

AC	Adenilat ciclase • <i>Adenylate cyclase</i>
ACTH	Hormona adrenocorticotròpica • <i>Adrenocorticotropic hormone</i>
ADX	Adrenalectomia • <i>Adrenalectomy</i>
AE1	Anió intercanviador tipus 1 • <i>Anion exchanger 1</i>
Aldo	Aldosterona • <i>Aldosterone</i>
AM	Adrenomedulina • <i>Adrenomedullin</i>
ANF	Factor natriurètic atrial • <i>Atrial natriuretic factor</i>
Ang II	Angiotensina II • <i>Angiotensin II</i>
ANP	Pèptid natriurètic atrial • <i>Atrial natriuretic peptide</i>
AQP	Aquaporina • <i>Aquaporin</i>
AVP	Vasopressina • <i>Vasopressin</i>
BSA	Albúmina sèrica bovina • <i>Bovine serum albumin</i>
CAP	Captopril • <i>Captopril</i>
CFTR	Regulador del transport transmembrana de fibrosis quística • <i>Cystic fibrosis transmembrane conductance regulator</i>
CHIF	Factor inductor de l'hormona corticosteroide • <i>Corticosteroid hormone-induced factor</i>
ECA	Enzim convertidor d'angiotensina • <i>Angiotensin converting enzyme (ACE)</i>
ECM	Matriu extracel·lular • <i>Extracellular matrix</i>
EGF	Factor de creixement epidèrmic • <i>Epidermal growth factor</i>
ENaC	Canal epitelial de sodi • <i>Epithelial sodium channel</i>
EPHESUS	Estudi neurohormonal d'eficàcia i supervivència de l'epilerona • <i>Eplererone neurohormonal efficacy and survival study</i>
EP₃R	Receptor prostaglandina E ₂ • <i>Prostaglandin E₂ receptor</i>
FAE	Epiteli associat al fol·licle • <i>Follicle-associated epithelium</i>
FITC	Isotiocianat de fluoresceïna • <i>Fluorescein isothiocyanate</i>
GALT	Teixit limfoide associat a l'intestí • <i>Gut associated lymphoid tissue</i>
GC	Guanilat ciclase • <i>Guanylate cyclase</i>
GFR	Taxa de filtració glomerular • <i>Glomerular filtration rate</i>
GR	Receptor glucocorticoide • <i>Glucocorticoid receptor</i>
HPMC	Hidroxipropilmetilcel·lulosa • <i>Hydroxipropylmethylcellulose</i>
HS	Alt contingut de sodi • <i>High sodium</i>
ICC	Cèl·lules intersticials de Cajal • <i>Interstitial cells of Cajal</i>
ICP-OES	Espectroscòpia d'emissió òptica de plasma acoblat inductivament • <i>Inductively coupled plasma optical emission spectroscopy</i>
iECA	Inhibidors de l'enzim convertidor d'angiotensina • <i>Angiotensin converting enzyme inhibitors (ACEI)</i>
IELs	Limfòcits intraepitelials • <i>Intraepithelial lymphocytes</i>
IFN-γ	Interferó gamma • <i>Interferon gamma</i>
IGF	Factor de creixement d'insulina • <i>Insulin-like growth factor</i>
IL	Interleucina • <i>Interleucine</i>
Isc	Intensitat de corrent de curt-circuit • <i>Short-circuit current</i>
ISEMf	Miofibroblasts subepitelials intestinals • <i>Intestinal subepithelial myofibroblasts</i>

LEC	Líquid extracel.lular • <i>Extracellular fluid (ECF)</i>
LOS	Losartan • <i>Losartan</i>
LS	Baix contingut de sodi • <i>Low sodium</i>
MMP	Metaloproteïnasa • <i>Metalloproteinases</i>
MR	Receptor mineralcorticoide • <i>Mineralcorticoid receptor</i>
NHE	Intercanviador de sodi/protons • <i>Na⁺/H⁺ Exchanger</i>
NO	Òxid nítric • <i>Nitric oxide</i>
PD	Diferència de potencial • <i>Potential difference</i>
PGE₂	Prostaglandina E ₂ • <i>Prostaglandin E₂</i>
PI3-K	Fosfoinositol-3 quinasa • <i>Phosphoinositide 3-Kinase</i>
PKC	Proteïna quinasa C • <i>Protein Kinase C</i>
PM	Pes molecular • <i>Molecular weight (MW)</i>
PP	Plaques de Peyer • <i>Peyer's patches</i>
RAAS	Sistema renina-angiotensina-aldosterona • <i>Renin-angiotensin-aldosterone system</i>
RALES	Estudi randomitzat d'avaluació d'aldactona • <i>Randomized Aldactone Evaluation Study</i>
RIA	Radioimmunoassaig • <i>Radioimmunoassay</i>
SCT	Serveis Científic-Tècnics
SED	Volta subepitelial • <i>Subepithelial dome</i>
Sgk	Quinasa regulada per sèrum i glucocorticoids • <i>Serum- and glucocorticoid-regulated kinase</i>
α-SMA	Alfa actina de múscul llis • <i>Alpha smooth muscle actin</i>
SNC	Sistema nerviós central • <i>Central nervous system (CNS)</i>
SNP	Sodi nitroprusid • <i>Sodium nitropruside</i>
SPI	Espironolactona • <i>Spironolactone</i>
TER	Resistència transepitelial • <i>Transepithelial electrical resistance</i>
TGF-β	Factor transformador del creixement beta • <i>Transforming growth factor beta</i>
TIMP	Inhibidors de metaloproteïnases en teixit • <i>Tissue inhibitors of metalloproteinases</i>
TNF-α	Factor de necrosi tumoral alfa • <i>Tumor necrosis factor alfa</i>
VR1	Antagonista receptor V ₁ • <i>V₁ receptor antagonist</i>
VR2	Antagonista receptor V ₂ • <i>V₂ receptor antagonist</i>
11β-HSD	11beta-hidroxiesteroid deshidrogenasa • <i>11beta-hydroxysteroid dehydrogenase</i>